

NORMA IJODKORLIGINING TURLARI VA UNING QONUN IJODKORLIGI BILAN O‘ZARO TAFOVUTLARI

Daminova Muxlisabonu Askarovna

Toshkent davlat yuridik universiteti magistri.

daminovamuxlisabonu@icloud.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11441850>

Annotatsiya. Mazkur maqolada norma ijodkorligi tushunchasi, uning ahamiyati va turlariga oid ilmiy manbaalar hamda ular asosida chiqarilgan xulosalar berilgan. Shuningdek, unda qonun ijodkorligi, yuridik texnika tushunchalari haqida so‘z borgan. Undan tashqari, norma ijodkorligi va qonun ijodkorligi o‘rtasidagi o‘zaro o‘xshash va farqli jihatlar aniqlanib, tahlili keltirildi.

Kalit so‘zlar: norma ijodkorligi, yuridik texnika, qonun ijodkorligi, huquq normalari, normativ-huquqiy hujjatlar.

TYPES OF NORM CREATION AND ITS DIFFERENCES WITH LAW CREATION

Abstract. This article presents the concept of norm creativity, its importance and types of scientific sources, as well as the conclusions based on them. It also talks about the concepts of law-making and legal technique. In addition, similarities and differences between norm creation and law creation were identified and analyzed.

Key words: norm creation, legal technique, law creation, legal norms, regulatory legal documents.

ВИДЫ НОРМОТВОРЧЕСТВА И ЕГО ОТЛИЧИЯ ОТ ПРАВОТВОРЧЕСТВА.

Аннотация. В статье представлены научные источники о понятии нормы креативности, ее значении и видах, а также выводы на их основе. Также говорится о понятиях правотворчества и юридической техники. Кроме того, были выявлены и проанализированы сходства и различия между нормотворчеством и правотворчеством.

Ключевые слова: нормотворчество, юридическая техника, правотворчество, правовые нормы, нормативные правовые документы.

KIRISH

Bugungi kunda qonun loyihalarini tayyorlash va qabul qilish tizimini takomillashtirish maqsadida qator islohotlar amalga oshirilib kelinmoqda. Norma ijodkorligi jarayoniga alohida e‘tibor qaratish va uni takomillashtirish orqali bir qancha samaradorliklarga erishish ko‘zda tutilgan.

Ushbu maqolaning mazmunini to‘lalgicha ochib berish maqsadida muhim tushunchalarni izohlab berish orqali boshlaymiz.

Norma ijodkorligi – normativ-huquqiy hujjatlarni qabul qilish, rasmiylashtirish va e‘lon qilish hamda ularga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish, eskirganlarini bekor qilish jarayonida rioya etilishi lozim bo‘lgan qator talablar, qoidalar, usul va yo‘llar yig‘indisidir.

Norma ijodkorligi ijtimoiy munosabatlarni huquqiy tartibga soladigan, maxsus, o‘rnatish bo‘yicha rasmiy faoliyat maqomiga ega umummajburiy normalarning yagona va maqsadga muvofiq tizimi sifatida yaratish va rivojlantirish jarayonidir.¹

Norma ijodkorligi quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi:

- a) Normativ-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqish tashabbusi;
- b) Loyihani ishlab chiqish;
- c) Loyihani yuridik xizmat tomonidan huquqiy ekspertizadan o‘tkazish;
- d) Loyihani manfaatdor organlar va tashkilotlar bilan muvofiqlashtirish;
- e) Loyihani adliya organlarida huquqiy ekspertizadan o‘tkazish;
- f) Normativ-huquqiy hujjatni qabul qilish va uni ijrochilar hamda aholiga tegishli tarzda yetkazilishini tashkil qilish;
- g) Normativ-huquqiy hujjatning ijrosi ustidan nazoratni tashkil qilish.

Adabiyotlarda norma ijodkorligining quyidagi turlari keltirilgan:

- a) Qonun ijodkorligi;
- b) Qonunosti yoki idoraviy norma ijodkorligi;
- c) Mahalliy davlat hokimiyati organlarining norma ijodkorligi;
- d) Sud hokimiyatining norma ijodkorligi;
- e) Shartnomaviy norma ijodkorligi.²

Qonun ijodkorligi – normativ-huquqiy hujjatlarni tayyorlash, qabul qilish, o‘zgartirish yoki bekor qilish bo‘yicha qabul harakatlari; huquqiy shakllanish jarayonining yakuniy qismi.

Qonun ijodkorligi jarayoni keng tushuncha, chunki har qanday normativ-huquqiy hujjatni qabul qilish tartibi hisoblanadi. Qonun ijodkorligini texnikasi keng ma‘noda va tor ma‘noda tushunilishi mumkin. Keng ma‘noda siyosatshunoslik va tor ma‘noda esa huquqiy asoslanadi. Tor ma‘noda qonun ijodkorligi texnologiyasi – texnik huquqiy normalarni qurish vositalari va usullari.

Qonun ijodkorligi yuqori kasbiy tayyorgarlik va intellektual energiyani jamlashni talab qiluvchi murakkab jarayondir. Tor ma‘noda qonun ijodkorligidagi xato deganda norma ijodkorligi

¹ Najimov, M. K. (2018). Norma ijodkorligi.

² Najimov, M. K. (2018). Norma ijodkorligi.

organining vijdonan sodir etgan, salbiy ijtimoiy-huquqiy oqibatlariga olib keladigan noto'g'ri harakatlari tushuniladi.

Qonun ijodkorligi vakolatli davlat organining qonunlarni ishlab chiqish va qabul qilishga qaratilgan, aniq maqsadga yo'naltirilgan faoliyatidir. Mazkur faoliyat ijodiy jarayon bo'lib, bunda xalqning irodasi aniqlanadi, shakllantiriladi va belgilangan tartibda qonun darajasiga ko'tariladi.

Huquq ijodkorligi – vakolatli davlat organlarining normativ-huquqiy aktlarini yaratish, ularga o'zgartirish kiritish yoki ularni bekor qilishga qaratilgan faoliyatdir.

Yuridik texnika – vakolatli davlat organlari va mansabdor shaxslar tomonidan nafaqat normativ-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqish hamda individual yuridik hujjatlar, ya'ni huquqni qo'llash hujjatlarini qabul qilish jarayonida foydalaniladigan uslublar, usullar, yo'llar va vositalar, shuningdek amaliy ko'nikmalar majmuidan iborat.

METODOLOGIYA

Ushbu tatqiqotni amalga oshirish jarayonida turli xil metodlardan foydalanildi. Qonun ijodkorligi va norma ijodkorligi tushunchalarini ochib berish va ularni o'zaro farqlash maqsadida qiyosiy-huquqiy tahlil amalga oshirildi. Shuningdek, analiz metodi ham qo'llanildi. Qonun va qonunosti hujjatlar o'rganilib, zaruriy qismlari keltirib o'tildi. Xorijiy davlatlarning norma va qonun ijodkorligi masalasidagi ilmiy va amaliy ishlari ko'rib chiqilib, tahlil qilindi. Turli manbaalar asosida maqolani tayyorlashda ma'lumot yig'ish metodi ham qo'llanildi.

NATIJALAR

Qonun ijodkorligi va norma ijodkorligini farqlash yurisprudensiyadagi eng dolzarb masalalardan hisoblanadi. Bu borada turli tahlil, analizlar mavjud bo'lib, ushbu atamalarni izohlash anchagina murakkab. Qonun ijodkorligini o'rganish muammosi Qadimgi Rim imperiyasi davridanoq mavjud bo'lib kelgan bo'lsa, biroq norma yaratish haqida odamlar yaqin zamolardan so'z yuruta boshladilar.

Norma ijodkorligi bir qator xususiyatlarni o'zida mujassam etgan:

- Norma ijodkorligi davlat tomonidan amalga oshiriladi, chunki huquq normalari davlat tomonidan yaratilishi yoki u tomonidan ruxsat etilishi mumkin;
- Norma yaratish faoliyati bilim, jamoat fikrini o'rganish bilan belgilanadi; turli hodisalarni tahlil qilish, huquqiy zaruratni aniqlash, ijtimoiy munosabatlarni tartibga solish, xulq-atvor qoidalarini shakllantirish va ularni amalga oshirish mexanizmini hamda mas'ul bo'lgan bir qator boshqa jarayonlarni aniqlashdagi professionallikni talab qiladi;
- Norma ijodkorligi protsessual jarayon hisoblanadi va norma ijodkorligi ma'lum bir bosqichlarda va belgilangan tartibda amalga oshiriladi. Normalarni ishlab chiqish jarayoning

buzilishi normativ-huquqiy hujjatni haqiqiy emas deb topilishiga olib keladi. Norma ijodkorligi jarayonida ijtimoiy manfaatlar aniqlanadi, amaldagi qonunchilikka muvofiqdigi tekshiriladi,

Qonun ijodkorligi ko'pgina yuridik adabiyotlarda norma ijodkorligining muayyan yo'nalishi deb ta'kidlanadi. Shunday ekan, qonun ijodkorligini norma ijodkorligidan farqlash lozim. Qonun ijodkorligi qonunlar qabul qilishga bog'liq bo'lgan jarayonni ifodalaydi. Norma ijodkorligi esa ijtimoiy munosabatlarni huquqiy tartibga soladigan, umummajburiy normalarning yagona va maqsadga muvofiq tizimi sifatida yaratish va rivojlantirish jarayonidir.

Huquqiy normalar davlat buyurtmalari asosida yaratiladi, lekin bu jarayondan avval munosabatlarning muayyan sohasini tartibga solish zaruratining ochilishi va huquqiy qarashlarning rivojlanishi kuzatiladi. Shuning uchun huquqiy ta'lim ilmiy tahlil, voqelikni baholash, kelajakdagi huquqiy tartibga solish to'g'risida qarashlar va tushunchalarni ishlab chiqish, jamoatchilik fikrini, partiyalar, ijtimoiy harakatlar, alohida fuqarolar va ularning birlashmalari, amaliyotchilar va olimlarning taklif va vositalarida, ilmiy adabiyotlarda, ommaviy chiqishlarda, fuqarolarning eslatmalarida, xat, bayonotlarida va boshqalarda.

O'zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi "Normativ-huquqiy hujjatlar to'g'risida"gi Qonuniga binoan norma ijodkorligining subyektlari bo'lib quyidagilar hisoblanadi:

- a) O'zbekiston Respublika Oliy Majlisi palatalari;
- b) O'zbekiston Respublikasi Prezidenti;
- c) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi;
- d) Vazirliklar, davlat qo'mitalari va idoralari;
- e) Mahalliy davlat hokimiyati organlari.³

MUHOKAMA

Qonun ijodkorligi va norma ijodkorligi tushunchalari o'zaro yaqin tuyuladi. Ushbu ta'riflarni solishtirish haqida turli nazariy g'oyalar shakllangan. Unga ko'ra, bu ilmiy tushunchalar bir-biri bilan chambarchas bog'liq, chunki norma yaratish jarayoni qonuniy tartibga solishning boshlanishi bo'lib, xizmat qiladi. Norma ijodkorligi qonun ijodkorligidan kengroq tushunchadir.

Qonun ijodkorligi norma ijodkorligining bir turi sifatida huquqiy normalarni shakllantirishning yakuniy bosqichidir. Bu jarayon mobaynida huquqiy shakllanish, ijtimoiy munosabatlarni tartibga solishning huquqiy rejaları normativ-huquqiy hujjatlar shaklida zamonaviy huquqiy reallikda mujassamlanadi va ular davlat tomonidan qabul qilingan hujjatdir.⁴

³ Najimov, M. K. (2018). Norma ijodkorligi.

⁴ Ярмонова Елена Николаевна (2016). Отличие нормотворчества от правотворчества как одна из основных проблем юриспруденции. Концепт, (S16), 59-65.

Norma ijodkorligi keng jamoatchilikni tartibga solish uchun rasmiy normalarni yaratish faoliyati bo'lib xizmat qiladi.

Qonun ijodkorligi - vakolatli subyektlar yoki shaxslar tomonidan pozitiv huquq normalarini belgilash, o'zgartirish yoki bekor qilish, shuningdek, huquqiy bo'lmagan normalarni huquqiy norma sifatida sanksiyalash bo'yicha amalga oshiriladigan faoliyat. Qonun ijodkorligi vakolatli davlat organlarining davlat-hokimiyat faoliyatidir. U organlar huquqiy normalarni chiqarish, o'zgartirish yoki bekor qilishga qaratilgan organlar hisoblanadi.

Qonun ijodkorligi turlari:

- a) qonun ijodkorligi;
- b) ijro etuvchi hokimiyat organlarining qonun ijodkorligi;
- c) mahalliy hokimiyat organlari tomonidan qonun ijodkorligi;
- d) fuqarolarning bevosita qonun ijodkorligi;
- e) shartnomaviy qonun ijodkorligi;
- f) mahalliy qonun ijodkorligi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, norma ijodkorligi va qonun ijodkorligi tushunchalari o'zaro bir-biriga yaqin izohlanadi. Shunga qaramasdan, adabiyotlarda ularni farqlash masalasida turli baxslar amalga oshiriladi.

Qonun ijodkorligining quyidagi tamoyillari belgilangan: demokratiya, ilmiy tabiati, qonuniyligi, maqsadga muvofiqligi, ya'ni moliyaviy, kadrlar, tashkiliy, huquqiy va boshqa shartlarni hisobga olgan holda.

Bundan tashqari, shaxs huquq va erkinliklarini har tomonlama hisobga olish, barcha ijtimoiy guruhlar va aholi qatlamlari manfaatlarini hisobga olish, milliy va mintaqaviy munosabatlarning uyg'unligi, manfaatlar, shuningdek, loyihalarni tayyorlashning puxtaligi, qabul qilingan aktlarning texnik jihatdan mukammalligi; tizimlilik – qonun ijodkorligining reja asosida amalga oshirilishi, o'z vaqtida bajarilishi – to'g'riligi aktlarni tayyorlash va qabul qilish vaqtini belgilash;

Qonun ijodkorligi - huquqiy faoliyatning muayyan shakli bo'lib, ilmiy-uslubiy asosga, huquqiy normalarni yaratish, to'ldirish, shuningdek, bekor qilishga qaratilgan ijobiy norma ijodkorligi tajribasiga asoslangan norma ijodkorligining bir turi.

Huquq nazariyasida qonun ijodkorligini tushunishning ikkita asosiy yondashuvi mavjud (ammo o'quv va ilmiy adabiyotlarda ko'plab talqinlar mavjud):

A. Mualliflar "qonunchilikni shakllantirish" va "qonun ijodkorligi" tushunchalarini farqlamaydilar va qonun ijodkorligi tushunchasini juda keng tushunadilar, shu jumladan normativ-

huquqiy hujjatni tayyorlash zarurligi g'oyasining paydo bo'lishidan boshlab (bog'liq holda) huquqiy tartibga solish zaruriyatini aniqlash bilan) uning qonuniy kuchga kirishiga qadar.

B. Mualliflar (o'rnatilgan an'anaga ko'ra) "qonun ijodkorligi" va "qoida ijodkorligi" tushunchalarini aniqlaydilar. Bu, birinchi navbatda, Sovet davrida huquq nazariyasi bo'yicha o'quv va ilmiy adabiyotlarda "qonun ijodkorligi" tushunchasi eng ko'p ishlatilganligi bilan izohlanadi, bu aslida qonun ijodkorligidan farq qilmaydi. "qoidalar ishlab chiqish" tushunchasi.

REFERENCES

1. Najimov, M. K. (2018). Norma ijodkorligi.
2. Ярмонова Елена Николаевна (2016). Отличие нормотворчества от правотворчества как одна из основных проблем юриспруденции. Концепт, (S16), 59-65.
3. Common Legal Issues with Social Media Facing Businesses Today. (2023, April 4). High Swartz. Retrieved May 28, 2024, from <https://highswartz.com/legal-insights/legal-issues-with-social-media/>
4. Ijtimoiy tarmoq. (n.d.). Vikipediya. Retrieved May 29, 2024, from https://uz.wikipedia.org/wiki/Ijtimoiy_tarmoq
5. Sadikov S.A. O'zbekiston Respublikasida "elektron hukumat" tizimi huquqiy asoslarining shakllanishi va rivojlanishi // 12.00.01 – yu.f.f.d. (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. – T.: TDYUU, 2020. – 57 b.
6. Amanov A.A. Axborot xizmati ko'rsatishni fuqarolik-huquqiy tartibga solishni takomillashtirish // 12.00.03 – yu.f.f.d. (PhD) ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiyasi. – T.: IIV Akademiyasi, 2018. – B. 22.